

Arkitekt Erskine på uppdrag i Gnesta

Av Helena Karlsson

I år (2014) skulle han ha fyllt 100 år, den engelske arkitekten Ralph Erskine som under många år bodde och verkade i Sverige. Förutom bostadshus och offentliga byggnader ritade han också industrianläggningar, varav ett av de tidigaste exemplen finns i sörmländska Gnesta.

Fabriksbyggnaden i Gnesta med det böljande taket. Till vänster skymtar spiraltrappan i betong. Foto: L Röös/ Arkiv Sörmland

Med en arkitektexamen från England i bagaget kom 25-åriga Ralph Erskine (1914-2005) till Sverige några månader före krigsutbrottet 1939. Det

var funktionalismen och den socialt inriktade arkitekturen som lockade honom hit. Han tycks ha känt sig hemma direkt, för det dröjde inte länge förrän han även bjöd över flickvännen Ruth från England. I augusti 1939 vigdes de i Stockholms rådhus. Det var här de ville stanna och bygga hem och familj.

Kriget gjorde det till en början svårt för Erskine att hitta jobb. Bland de första uppdrag han fick var att rita ett landställe till uppfinnaren Baltzar von Platen. Den timmerstuga med grästak som han då skapade ledde visserligen till fler liknande uppdrag, bland annat vid Lida friluftsgård utanför Stockholm, men krigsåren var tuffa för pacifisten Erskine som ändå valde att stanna i det neutrala Sverige.

Efter kriget skördade Erskine framgångar i en stor arkitekttävling i hemlandet England. Det ledde till att han blev erbjuden arbete vid en ansedd arkitektbyrå i London. Säkert innebar erbjudandet en del huvudbry för paret Erskine. De stod dock fast vid sitt tidigare beslut – det var i Sverige de såg sin

framtid. Och tur var väl det, för annars hade den svenska arkitekturhistorien gått miste om en stor byggnadskonstnär och de karaktäristiska avtryck han satt.

I Gnesta finns ett sådant avtryck. Hit kom Erskine tillsammans med kollegan Sören Wimmerström år 1950 för att skapa en fabriksbyggnad med lagerhall och kontorshus för AB Bergström & Co:s räkning. Det var i samband med att ägaren Bonde Bergström flyttade sin tillverkning av rengöringsartiklar och tvättmedel till orten som det behövdes en ny anläggning. Bergström valde då Erskine, som vid den tiden främst hade arbetat med bostadshus (bland annat i Gästrike-Hammarby och Gyttorp) och offentliga byggnader (såsom Hotell Borgafjäll).

Ena långsidan av fabriken i Gnesta domineras av skorstenen i tegel och de karaktäristiska fönstren. Foto: L Röös/Arkiv Sörmland

I slutet av 1940-talet hade Erskine även börjat intressera sig för industriarkitektur. Sitt första industriuppdrag hade han år 1947 i Köping, där han ritade en madrassfabrik för Hästens Sängkläder. Möjligen var det den som Bergström hade imponerats av då han bestämde sig för Erskine. Kanske kunde också den egen-sinnige Bergström känna igen sig i den djarve och nyskapande, ibland till och med kontroversielle, arkitekten.

Resultatet blev en industrianläggning i betong, trä och tegel som på många sätt bär Erskines typiska uttryck. Arbetet påbörjades under år 1950 och var färdigt två år senare. Det sägs att det tog mycket tid och kraft i anspråk att utföra allt på det sätt som arkitekten avsett det, såsom den fristående balkongen på kontorshuset liksom spiraltrappan till fabriksbyggnaden.

Kontorshuset med den fristående balkongkonstruktionen. Foto: L Röös/Arkiv Sörmland

I efterhand har det lite elakt sagts att kemfabriken i Gnesta knappast hör till Erskines främsta skapelser. Den ska ha ansetts så pass misslyckad att man på Erskines arkitektkontor under en tid kallade mindre lyckade skisser för

”Gnesta”. Senare har dock även anläggningens förtjänster lyfts fram, exempelvis kontorsbyggnadens utformning. Dess stora kulturhistoriska värde har också betonats av bland annat Sörmlands museum (2008).

Tygprov från Nordiska Kompaniet till gardin i kontorshuset som Erskine skapade år 1950. AB Bergström & Co:s arkiv, Arkiv Sörmland

Fin eller ful – åsikterna går isär. Likväl står den där, ”Tvålfabriken” i Gnesta med sina typiska erskinska drag, en koloss som knappast lämnar någon förbi-passerande oberörd.

Artikel publicerad i Sörmlandsbygden den 7 augusti 2014.